

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије одржаног
12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

Година III / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Уређивачки одбор

проф. др Милош Ковачевић
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Никола Рамић
проф. др Драган Бошковић
доц. др Маја Анђелковић
мр Часлав Николић
Јелена Петковић

Одговорни уредник

проф. др Милош Ковачевић

Рецензенти

проф. др Милош Ковачевић
др Стана Ристић, научни саветник
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Божинка Петронијевић
проф. др Јелена Јовановић
проф. др Тијана Ашић
проф. др Никола Рамић
проф. др Анђелка Пејовић
доц. др Јована Димитријевић-Савић
доц. др Сања Ђуровић
доц. др. Владимир Поломац

Лектура и коректура

Јелена Петковић
Бојана Вељковић
Тања Танасковић

За издавача

проф. Слободан Штетић,

Технички уредник

Ненад Захар

Штампа

Интерагент, Крагујевац

Тираж

150 примерака

ISBN 978-86-85991-39-4

Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије,
одржаног 12. марта 2011. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година III / књ. 1

Крагујевац, 2012.

УЗ ДВОКЊИЖЈЕ СА III СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА

Резултати са III научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, одржаног 12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу презентују се научној и стручној филолошкој јавности у ове две књиге.

Сам назив скупа показује да двотомни зборник доноси резултате из две тематско-научних области: из лингвистике и из књижевности. А језик и књижевност и јесу области што одражавају научно-наставну суштину филолошког дела Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу. Уз то то су научне области из којих се изводе докторске студије на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Због тога је скуп младих филолога нераскидиво повезан са докторским студијама, он је на својеврстан начин и пратилачки и интегрални део докторских студија. На њему, наиме, учествују сви докторанди са прве и друге године докторских студија језика и књижевности. Докторанди са докторских студија само су део, и то мањи, учесника овога скупа. На овоме, трећем по реду скупу младих филолога, с рефератима је учествовало више од сто педесет младих филолога не само из Србије, мада их је са наставних и научноистраживачких институција у Србији било највише. Овај скуп тако пружа ретку прилику да се на једном месту сусретну млади који су или на уласку у научне филолошке воде или су у њих већ увелико закорачили. Овај скуп и јесте посвећен њима, и само њима. Или је можда правилније рећи: овај скуп је њихов и само њихов скуп.

Реферати се овде штампају у два тома, који одражавају дисциплинарну структуру скупа. Први том доноси реферате са секције *Савремена проучавања језика*, а други са секције *Савремена проучавања књижевности*. Сви пријављени и поднесени реферати нису, међутим, нашли места у овим зборницима, него само они који су прошли научну рецензију угледних филолога. Сама та чињеница својеврсни је посредни показатељ научне вредности овде штампаних прилога. Ти прилози, наиме, сведоче о заиста завидном научном нивоу њихових аутора, међу којима има и оних којима су ово први објављени научни радови. Радови штампани у овом двотомном зборнику на одређен начин репрезентују актуелни тренутак савремене филологије из перспективе њених најмлађих научних посленика. Док овај зборник иде у штампу, већ су разаслани позиви за IV скуп младих филолога, тако да је овај скуп, на задовољство како његових организатора тако и његових учесника, већ добио карактер традиционалног. А из вида не треба испустити ни чињеницу да је ово једини скуп ове врсте не само у Србији него и на Балкану.

За реферате и у њима изнесене резултате заслужни су искључиво референти – учесници овога скупа. За организацију скупа најзаслужнији су млади филолози са ФИЛУМ-а, а за штампање овога као и зборника са претходна два скупа заслужан је пре свега ФИЛУМ. И свима се мора одати захвалност, јер без њих ни скупа младих филолога, ни ових двотомних зборника са њега не би било.

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА СА III СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА

Прва књига зборника *Савремена проучавања језика и књижевности* са III скупа младих филолога, одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 12. марта 2011. године доноси укупно 46 лингвистичких реферата тематски разврстаних у шест поглавља: I. Дијалектолошка и ономастичка проучавања (садржи три рада), II. Морфолошка и твorbена проучавања (садржи четири рада), III. Лексикосемантичка проучавања (садржи осам радова), IV. Синтаксичка проучавања (садржи четири рада), V. Стилистичка и семантичка проучавања (садржи девет радова), VI. Примењенолингвистичка проучавања (садржи осаманаест радова).

Оваква тематска структура лингвистичке књиге зборника показује да су реферати на III скупу младих филолога били готово расподељени у две велике групе. Прву би чинили реферати који су се бавили питањима што припадају свим системсколингвистичким дисциплинама, укључујући ту и она три што репрезентују дијалектологију и ономастику, а другу – реферати контрастивног или методичког типа

Првој групи углавном припадају србистички радови, док другу групу по правилу представљају радови младих филолога који се баве страним филологијама. Тако су се у овом зборнику сусрели критеријуми националне и страних филологија, који су често и интерферирани, посебно у контрастивнолингвистичким радовима. Неспорно је да су сви радови, с обзиром на младост својих аутора – више него завидног научног квалитета. Уосталом, сви су они прошли рецензентску процедуру, у којој су учествовали најеминентнији лингвисти са српских универзитета и института.

Сви радови обухваћени овом књигом зборника доносе квалитет не само у одабиру тема, него и још више у начину њихове обраде. Готово сви аутори врло добро владају различитим лингвистичким теоријама, добро познају актуелна лингвистичка „кретања“ и различите методе лингвистичких истраживања. Користе их и с њима кореспондирају. Зато смо сигурни да ће и ова, уз претходне две филолошке књиге са скупа младих филолога на ФИЛУМ-у у Крагујевцу, наћи своје место не само у српској лингвистици.

Крагујевац, фебруара 2012. годне

Уредници

САДРЖАЈ

Уз двокњижје са III скупа младих филолога / 5
О лингвистичкој књизи зборника са iii скупа младих филолога / 7

I ДИЈАЛЕКТОЛОШКА И ОНОМАСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Мирјана Пеџровић Савић

О пореклу лексике свадбених обичаја и неке њене историјске потврде(област Рађевина) / 15

Тања Танасковић

Мушки надимци у селу Шљивовцу код Крагујевца / 23

Бојана Вељовић

О неким особинама фонетизма говора Тутина и околине / 33

II МОРФОЛОШКА И ТВОРБЕНА ПРОУЧАВАЊА

Драгана Цвијовић

О неким граматичко-семантичким особинама именица на -о у српском језику / 47

Ивана Маринковић, Јована Јовановић

Творбена анализа неких именица из класе етника у српском језику / 55

Ана Ранђеловић

Терминолошко-методолошки проблеми у именичкој префиксацији / 65

Анеџа Спасојевић

Неке морфолошке особености у језику романа *Ходочашће*
Арсенија Његована Борислава Пекића / 71

III ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Ненад Ивановић

Индивидуална лексика: творбено–семантичке и творбено–стилске одлике индивидуализама у српском језику (на материјалу из Речника САНУ) / 85

Милица Стојановић

Семантика глаголског префикса *пре-* у српском језику / 101

Светлана Слијепчевић

О апстрактној лексиси у политичком дискурсу (на примеру концептуализације *Србије*) / 113

Јелена Јанковић

Фитоними од придева *бео* у српском језику / 121

Нађаша Миланов

Семантика глаголског префикса *по-* у српском језику / 141

Јованка Милошевић

Глаголи са значењем ударања у савременом српском језику (лексичко-семантичка анализа) / 153

Данијела Станић

Променљиви придеви са именичком основом који означавају боје / 165

Иван Књижар

О неким колокацијама с именицом *реч* / 175

IV СИНТАКСИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Тијана Крстић

Модалне и временске употребе кондиционала презента у француском и потенцијала у српском језику / 183

Вера Јовановић

О једном типу ситуације у француском језику / 195

Маја Жарковић

Партиципски придјиви као премодификатори именичке фразе / 203

Нађалија Живковић, Каширина Аксић

Формална семантика неких глаголских времена у српском језику / 213

V СТИЛИСТИЧКА И СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Вера Ђевриз Нишић

О кумулацији осамостаљених језичких јединица у роману *Очеви и оци* Слободана Селенића / 227

Јелена Максимовић

Метонимија у новинским извештајима / 233

Слободан Новокмећ

Сликовитост поредбених конструкција у роману *Тврђава* Меше Селимовића / 239

Марија Милосављевић Тодоровић, Марина Сјасојевић

О особеностима огласа на интернет сајтовима намењеним оглашавању / 249

Aleksandra Milčić Radovanović

Administrativna leksika u prevodima romana Ive Andrića na engleski / 257

Соња Миловановић

Језичко-стилске одлике романа *Одбрана и последњи дани* Борислава Пекића (Семантостилистички ниво) / 265

Ауга Шеховић

Рецепција архаизама код говорника српског језика / 277

Кашилин Озер

Номиналне форме ословљавања на факултету / 285

Ана Шарчевић, Ивана Николић

Концептуалне метафоре у српском, енглеском и шпанском језику: локализација унутар универзалног система / 297

VI ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Будимка Ускоковић

МОТИВАЦИЈА ЗА УЧЕЊЕ НЕМАЧКОГ ЈЕЗИКА ИЗВАН
ОКВИРА ОБАВЕЗНОГ ШКОЛОВАЊА / 311

Јулијана Вулешић

Анализа часова немачког језика у крагујевачким средњим
школама са аспекта коректуре грешака / 323

Нађааша Вукајловић

Разлози студената за страх од усменог изражавања на немачком језику / 331

Тјана Кukić

Izostavljanje određenog člana kod učenika italijanskog jezika
kao stranog čiji je maternji jezik srpski / 341

Даница Јерошијевић

Предлози наставника за превод енглеских фразних
глагола са партикулом *off* / 351

Sandra Buljanović

O mogućnostima prevođenja glagolskih vremena, člana i roda s
mađarskog na srpski: primer romana Mora Jokaija *Zlatan čovek* / 367

Катјарина Крстић

Невербална комуникација у настави шпанског језика / 379

Марија Стјанојевић

Бењаминов есеј *Задајтак преводиоца* и његова сродност са теоријом
језика Вилхелма Фон Хумболта – истраживања Крисоле Камбас / 391

Марина Кебара

Психолошке основе лингвистичке теорије Јана Бодуена Де Куртенеа
као пионирски допринос настанку психолингвистике / 397

Данка Синадиновић

Улога различитих компонената мотивације у учењу
енглеског као страног језика код одраслих / 407

Ивана Ђирковић Миладиновић

Афективни аспекти учења енглеског језика као страног / 421

Радмила Сузић, Тијана Дабић

Веза између мотивације за учењем енглеског језика и језичке анксиозности / 431

Соња Хорњак

Фактор мотивације у процесу усвајања страних језика / 443

Маја Марковић

Неки аспекти примене теорије вишеструких интелигенција на
учење енглеског као страног језика у основној школи / 453

Марко Банковић

Утицај енглеског језика на давање назива привредним
субјектима у Републици Србији / 463

Војана Radenković Šošić, Jelena Božović

Улога превођења у настави стручног језика / 469

Миљана Стојковић

„Clickers“ – значај и могућност примене у настави енглеског језика / 475

Катари́на Аксић

Семантичка категоризација глагола са префиксом
раз- и њихови енглески еквиваленти / 481

Аутори / 492

Ивана МАРИНКОВИЋ¹, Јована ЈОВАНОВИЋ²
Београд

ТВОРБЕНА АНАЛИЗА НЕКИХ ИМЕНИЦА ИЗ КЛАСЕ ЕТНИКА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ³

У раду ћемо са творбено-семантичког становишта анализирати неке именице из класе етника у српском језику. У оквиру проблема творбе етника, на корпусу нормативних речника, посматраћемо творбене начине којима ове лексеме настају у савременом српском језику, затим најпродуктивније творбене моделе, као и моционе суфиксе који учествују у творби женских етника.

Кључне речи: етници, творба речи, творбени модели, моциони суфикси

1.0. Творба етника била је у српској лингвистици предмет интересовања многих нормативиста и дериватолога. У оквиру нормативних граматика овој проблематици посвећују пажњу Т. Маретић (1963), М. Стевановић (1981), Ж. Станојчић и Љ. Поповић (2008), Е. Барић и др. (1997). Проучавањем етника детаљније су се бавили и А. Белић (2000), С. Бабић (1986) и И. Клајн (2003) у синтетичким радовима посвећеним творби речи. Даље, о појединачним питањима која се тичу деривације речи из лексичко-семантичке групе етника расправљају у својим студијама П. Скок (1953–1954), М. Храсте (1952), М. Пешикан (1958), П. Радић (1999) и др. У монографији посвећеној моционим суфиксима Б. Ћорић (1982) дотакао се и моције женских етника, док је Марјан Јелић (2010) посебну монографију посветио творби етника Војводине.

1.1. Предмет нашег интересовања у овом раду биће они етници које бележе савремени речници српског језика, затим испитивање продуктивности суфикса којима се ти етници творе, као и веза између творбене структуре етника и семантичке парафраза коју можемо успоставити према лексикографској дефиницији.

Као корпус за ово истраживање коришћен је *Речник српскохрватскога књижевног језика* Матице Српске (РМС) са укупно 374 етника, док је као контролни корпус послужио *Речник српског језика* (РСЈ), који бележи укупно 180 мушких и женских етника. Премда је РСЈ речник мањег обима у односу на РМС, у овом раду је коришћен као контролни корпус како би се стекао увид у актуелно стање творбе етника, које бележи савремена речничка грађа. Да би истраживање било исцрпније, консултовали смо још и вишетомни речник српског језика РСАНУ.

2.0. Термином „етник“ у науци се означава „назив за становника неког насељеног места, краја или државе“ (Симеон 1969). Синониман му је, према Р. Симеону, термин „етноним“, који означава припадника народносне или етничке скупине. Овим радом неће бити обухваћени „етноиди“, који се у науци дефи-

1 Ivana.Marinkovic@isj.sanu.ac.rs

2 Jovana.Jovanovic@isj.sanu.ac.rs

3 Овај рад је настао у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који у целини финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

нишу као називи за становнике изведени из апелатива и творе се према истим творбеним моделима као етници (исп. Клајн 2003: 93; Барић 1997: 313).

Као најпродуктивнији начин творбе етника дериватолози наводе суфиксацију, а као мање продуктивне – сложено-суфиксалну творбу, префиксално-суфиксалну творбу и унутрашњи начин творбе (Јелић 2010: 14). У ексцерпираној грађи, међутим, издвојили смо и лексеме које указују на префиксацију, као један од могућих начина творбе етника у српском језику.

2.1. Сложено-суфиксални творбени начин заступљен је углавном код етника чија је мотивна реч двочлани синтагматски топоним. Већина оваквих етника твори се по моделу $ТО_1 +$ спојни вокал + $ТО_2 +$ суфикс⁴, нпр.: *Бабоџредац*, *Нововрђанин*, *Новоградичанин*, *Новограђанин*, *Новојазарац* и *Новојазарлија*, *Новосађанин*, *Фрушкогорац*, *Црногорац* итд. Међутим, у једном примеру запажамо сложено-суфиксални тип творбе без инфикса, према моделу $ТО_1 +$ $ТО_2 +$ суфикс, нпр. *Херцегновљанин*.

Специфичан пример за сложено-суфиксални тип творбе налазимо у РМС: *Индоевројљанин*, чија лексикографска дефиниција гласи *Индоевројљани* (јд. *Индоевројљанин*) „назив за већину народа од Индије до Европе чији су се језици развили из заједничког прајезика“. У овом примеру мотивна реч није синтагматски топоним, већ мотивација потиче од два топонима. Дакле, *Индоевројљанин* није Европљанин индијског порекла, већ припадник неког од народа који су насељени на простору Индије и Европе.

2.2. Анализа грађе указује на то да се етници у српском језику могу творити и префиксацијом. То потврђују неколики примери из нашег корпуса: РСЈ бележи лексеме *Англоамериканац*, *Афроамериканац* и *Афроазијац*. *Англоамериканац* дефинише се као „Американац енглеског порекла“, а *Афроамериканац* као „Американац афричког порекла“, што говори у прилог запажању префиксације као творбеног начина. Препозитивним формантима *англо-* и *афро-* конкрегитије се, дакле, значење мотивне речи – у наведеним примерима мотивна реч је *Американац*. Да примере *Англоамериканац* и *Афроамериканац* не можемо сврстати међу деривате добијене суфиксацијом, потврђује чињеница да речници које смо користили као изворе не бележе одреднице **Англоамерика* односно **Афроамерика*, које бисмо у случају суфиксације морали сматрати мотивним речима и од којих бисмо изводили творбену основу етника.

3.0. Будући да наша грађа потврђује да је суфиксација најпродуктивнији творбени начин за деривацију етника, у раду ћемо јој посветити највећу пажњу. Приликом анализе даћемо прецизне податке о заступљености и продуктивности појединих суфикса којима се деривирају етници у савременом српском језику (на основу речничке грађе), а затим ћемо приказати и уобичајене творбене моделе, које чине моциони парови суфикса мушких и женских етника.

3.1. Суфикс *-ац* је веома продуктиван у творби етника у српском језику. Прикупљена грађа бележи 35 деривата творених овим суфиксом у РМС, односно 28 деривата у РСЈ, при чему је мотивна реч, у највећем броју случајева, назив земље или области, а у далеко мањем броју случајева назив града. На основу нашег корпуса, класификовали смо и систематизовали етнике деривирание суфиксом *-ац* у 3 творбена модела, у зависности од моционог суфикса којим се твори женски етник.

3.1.1. *-ац*; *-ка*

4 У раду смо краћеницом $ТО$ означавали творбену основу у структури деривата.

РМС (22 моциона пара): *Азијац – Азијка; Балканац – Балканка; Бриџанац – Бриџанка; Буњевац – Буњевка; Вировац – Вировка; Ерцеџовац – Ерцеџовка; Загребац – Загрејка*⁵; *Задунавац – Задунавка; Израелац – Израелка; Македонац – Македонка; Међумурац – Међумурка; Низоземац – Низоземка; нордијац*⁶ – *нордијка; Панонац – Панонка; Славонац – Славонка; Словенац – Словенка; Смедеревац – Смедеревка; Тешиовац – Тешиовка; Туројољац – Туројољка; Херцеџовац – Херцеџовка; Швајцарац – Швајцарка*⁷; *Шпанаолац – Шпанољка*⁸.

РСЈ (22 моциона пара): *Балканац – Балканка; Банијац – Банијка; Барањац – Барањка; Босанац – Босанка; Бриџанац – Бриџанка; Буњевац – Буњевка; Израелац – Израелка; Индијац – Индијка; Косовац – Косовка; Македонац – Македонка; Медитеранац – Медитеранка; Моравцац – Моравка; Панонац – Панонка; Португалац – Португалка; Посавац – Посавка; Приморац – Приморка; Словенац – Словенка; Смедеревац – Смедеревка; Средоземац – Средоземка; Херцеџовац – Херцеџовка; Швајцарац – Швајцарка; Шпанаолац – Шпанољка.*

3.1.2. -ац : -ица

РМС (3 моциона пара): *Крањац – Крањица; Немац – Немица; Сремац – Сремица.*

РСЈ (1 моциони пар): *Сремац – Сремица.*

3.1.3. -ац : -киња

РМС (5 моционих парова): *Загребац – Загрејкиња; Немац – Немкиња; Швајцарац – Швајцаркиња; Шпанац – Шпанкиња; Шпанолац – Шпанољкиња.*

РСЈ (2 моциона пара): *Швајцарац – Швајцаркиња; Шпанац – Шпанкиња.*

3.1.4. РМС не бележи облике женског рода за 10 мушких етника творених суфиксом -ац, док у РСЈ не налазимо моционе парњаке за 3 мушка етника деривираних овим суфиксом:

РМС: *Абесинац, Албанац, Аријац, Аустралац, Босанац, Дунавац, Ђаковац, Јеврејац, Јудејац, Пемац.*

РСЈ: *Американац, Немац, Требињац.*

3.2.1. Порекло суфикса -анац и -инац у литератури се тумачи двојаким контаминацијом суфикса -ац (Скок 1953–1954: 66 и Пешикан 1958: 199, 201) – у првом случају, контаминацијом романским форманатом -ан-, а у другом случају романским формантом -ин-. Суфикс -јанац настао је контаминацијом двају домаћих суфикса: -јанин и -ац, нпр. *Пироћанац* (в. Пешикан 1958: 201). Наша грађа потврђује само суфиксе -анац и -инац и то у оквиру следећих творбених модела:

5 РМС упућује облик *Загрејка* на одредницу *Загрејкиња*, а мушки облик *Загребац* има квалифика-тор *јокр*. РСЈ не бележи ниједан од наведених етника.

6 У РМС ове две одреднице успостављене су малим почетним словом, иако се из дефиниције јасно види да је реч о етнику. М. Јелић (2010: 110), у фусноти бр. 4 наводи мишљење Стјепана Бабића који сматра да су етници ближе „опћим него властитим именицама и зато поступак с њима може бити другачији“. Тако Јелић закључује „да би се етници могли означити и као опште именице, те бисмо их онда писали малим почетним словом. Тако се, на пример, у руском језику етници сма-трају општим именицама и пишу се малим почетним словом.“

7 Можемо запазити да се према облику мушког етника *Швајцарац* јављају два облика женског етника – *Швајцарка* и *Швајцаркиња*. Ови облици су у РМС равноправни и дати у оквиру исте одреднице, те смо их и овде посматрали у склопу два творбена модела, без претензија да улазимо у проблематику нормирања етника.

8 РМС као равноправне бележи и облике *Шпанољка* и *Шпанкиња*, који су деривирани од неправилне основе (шп. *español*). Електронски Корпус савременог српског језика Душка Витаса бележи 24 потврде за облик *Шпанољка*, 8 потврда за облик *Шпанкиња*, а ниједну потврду за облик *Шпанољкиња*.

3.2.2. **-анац : -ка**

РМС (9 моционих парова): *Американац – Американка; Аустралијанац – Аустралијанка; Аустријанац – Аустријанка; Африканац – Африканка; Белгијанац – Белгијанка; Букурешћанац – Букурешћанка; Скопљанац – Скопљанка; Србијанац – Србијанка; Талијанац – Талијанка.*

РСЈ (4 моциона пара): *Аустралијанац – Аустралијанка; Аустријанац – Аустријанка; Африканац – Африканка; Србијанац – Србијанка.*

Можемо приметити да се према облику мушког етника на *-анац* женски етник доследно твори суфиксом *-ка* у оба речника⁹.

3.2.3. Два мушка етника у РМС деривирани суфиксом *-анац* немају моционог парњака (РМС: *Азијанац; Аријанац*).

3.2.4. **-инац : -ка**

РМС (3 моциона пара): *Далмаћинац – Далмаћинка; Леванћинац – Леванћинка; Шумадинац – Шумадинка.*

РСЈ (4 моциона пара): *Визанћинац – Визанћинка; Далмаћинац – Далмаћинка; Леванћинац – Леванћинка; Шумадинац – Шумадинка.*

РМС, за разлику од РСЈ, не бележи моциони парњак за облик *Визанћинац*, као ни за његову фонетску варијанту *Бизанћинац*.

3.2.5. **-инац : -киња**

Екскерпирана грађа из оба Матичина речника показује да овај творбени модел није продуктиван у грађењу етника у српском језику и налазимо потврду само за 1 моциони пар:

РМС: *Леванћинац – Леванћкиња*¹⁰.

3.3. Клајн (2003: 60) наводи и сложени суфикс *-ејац*, као један од суфикса којима се могу творити мушки етници у српском језику и даје пример *Европејац*, указујући на то да је „данас обичније *Европљанин*“. Оба Матичина речника бележе облик *Европејац* – РМС у полисемантичкој структури ове лексеме даје 2 значења: „а. човек из Европе. б. онај који је стекао европску културу, који је достигао европски ниво у нечему“; РСЈ бележи одредницу *Европејац* само у модификованом значењу – „човек који се понаша као Европљанин“, док је „назив за становника Европе“ у овом речнику – *Европљанин*. Претпостављамо да је семантичка модификација лексеме *Европејац* заправо последица творбеног значења које имају лексеме деривирани суфиксом *-ејац*¹¹ (у српском језику овим суфиксом начелно се творе апелативни називи за припаднике, следбенике неке идеологије, правца у уметности и сл.¹²).

3.3.1. Суфиксални деривати мушких етника творе се у српском језику и сингулативним суфиксом *-ин*, за који Клајн напомиње да „има необичну способност да се употребљава само у једнини“ (Клајн 2003 : 95). Исто важи и за сложене суфиксе: *-анин, -јанин* и *-чанин*. Сваки од наведених суфикса анализираћемо појединачно, приказујући најпре њихову продуктивност у творби мушких етника у српском језику, а затим ћемо указати на суфиксе који се јављају као њихови уобичајени моциони парњаци у деривацији женских етника.

9 Под доследним формирањем подразумевамо све случајеве када речници бележе облик за женски род према одговарајућем мушком етнику.

10 РМС бележи и облик *Леванћинка*, настао суплетивном моцијом од окрњеног мушког етника (в. више о суплетивном и интегралном типу моције у: Ђорић 1982: 8).

11 РСАНУ такође не бележи облике етника деривираних овим суфиксом.

12 Више о дериватима суфиксом *-ејац* в. Клајн 2003: 60.

У грађи ексцерпираној из РМС пронашли смо 12 етника мушког рода који су изведени суфиксом *-ин*, док у РСЈ има укупно 8 деривата овог типа. Женски корелативи творе се претежно суфиксом *-ка*, ређе суфиксом *-киња*, док моционе парњаке деривирани од мушких етника суфиксом *-ица* не бележи ниједан прегледани речник.

3.3.2. *-ин*: *-ка*

РМС (7 моционих парова): *Буџарин* – *Буџарка*, *Јеврејин* – *Јеврејка*; *Јерменин* – *Јерменка*; *Таштарин* – *Таштарка*; *Џиганин* – *Џиганка*; *Џинџарин* – *Џинџарка*; *Чивуџин* – *Чивуџка*.

РСЈ (4 моциона пара): *Буџарин* – *Буџарка*, *Јеврејин* – *Јеврејка*; *Јерменин* – *Јерменка*; *Џинџарин* – *Џинџарка*.

3.3.3. *-ин* : *-киња*

РМС (4 моциона пара): *Арајин* – *Арајкиња*; *Србин* – *Срјкиња*¹³; *Турчин* – *Туркиња*; *Чивуџин* – *Чивуџкиња*¹⁴.

РСЈ (3 моциона пара): *Арајин* – *Арајкиња*; *Србин* – *Срјкиња*; *Чивуџин* – *Чивуџкиња*.

3.3.4. За облик *Арнауџин* у РМС, као ни за облик *Аварин* у РСЈ не налазимо моционе корелативе.

3.4.1. Сложени суфикс *-анин* је, како Клајн истиче (Клајн 2003: 92), „семантички веома уједначен, јер има практично само једно значење“¹⁵ – становник места, земље, области, који су означени именицом у основи. Овај суфикс је, напомиње даље Клајн, „изразито склон јотовању“, што је резултирало тиме да се у српској дериватологији најчешће посматра упоредо са суфиксом *-јанин* (Стевановић 1981: 497; Клајн 2003: 92–94). Будући да су облици са суфиксом *-јанин* фреквентнији¹⁶, неки дериватолози бележе суфикс *-анин* као његову фонетску варијанту (Пешикан 1958: 200), док други само истичу већу продуктивност суфикса *-јанин* (Скок 1971: 44). У овом раду ћемо суфиксе *-анин* и *-јанин* посматрати независно, у оквиру три творбена модела формирана према одговарајућем моционом суфиксу којим се деривира женски корелатив.

3.4.2. Суфиксом *-анин* деривира се укупно 12 етника из наше грађе, при чему именица у основи, у највећем броју случајева, означава насељено место (град), спорадично географску област (подручје, покрајину и сл.), а ниједном не означава земљу порекла етника. Моциона анализа показује доследну употребу суфикса *-ка* у деривацији женских корелатива према мушким облицима на *-анин*, те

13 РМС бележи и облик *Срјка* као потенцијални парњак мушком корелативу *Србин*. У дефиницији одреднице *Срјка*, међутим, упућује се на *Срјкиња*, што указује на то да је други облик уобичајенији (о њиховом нормативном статусу нећемо говорити у овом раду). Класификујући мушке етнике деривирани суфиксом *-ин* у одговарајуће творбене моделе (према суфиксу за извођење женских етника), узели смо у обзир, из наведеног разлога, само облик *Срјкиња*.

14 Према мушком облику *Чивуџин* у РМС јављају се два корелатива женског рода – *Чивуџка* и *Чивуџкиња*, који су дати у оквиру исте одреднице. Овде смо их, пак, посматрали у оквиру два творбена модела (према одговарајућем мушком облику).

15 Суфикси *-анин*, *-јанин* и *-чанин* специјализовани су за творбу етника у српском језику и додају се искључиво на именичке основе које означавају какав географски појам, за разлику од нпр. суфикса *-ац* који има много значења (*Nomina agentis*, *Nomina actoris*, *Nomina atributiva* итд.) и може се додати именичким и придевским основама (више о осталим значењима суфикса *-ац* в. Клајн 2003: 51–61).

16 РМС бележи 10 етника деривираних суфиксом *-анин*, и 42 етника суфиксом *-јанин*; док је у РСЈ тај број мањи, сразмерно обиму речника: суфиксом *-анин* творе се 2 етника, а суфиксом *-јанин* 11 етника.

наша грађа из оба Матичина речника указује на постојање само једног творбеног модела:

3.4.3. **-анин: -ка**

РМС (7 моционих парова): *Бачванин – Бачванка; Бечанин – Бечанка; Би-хаћанин – Би-хаћанка; Истџранин – Истџранка; Мачванин – Мачванка; Неретшванин – Неретшванка*¹⁷; *Цетшињанин – Цетшињанка.*

РСЈ (2 моциона пара): *Бачванин*¹⁸ – *Бачванка; Мачванин – Мачванка.*

За оба мушка етника творена суфиксом *-анин* које бележи РСЈ, постоје у овом речнику моциони корелативи, док за два облика у РМС не налазимо парњак женског рода (*Гламочанин* и *Киџранин*).

3.5.1. Суфикс *-јанин* је најпродуктивнији суфикс за творбу етника у прикупљеној грађи и твори 42 мушка етника у РМС, односно 11 етника у РСЈ. Као и његова фонетска варијанта (*-анин*), суфикс *-јанин* је специјализован за деривацију етника, с тим што творбене основе од којих се ови етници граде могу означавати и државу, за разлику од суфикса *-анин* (нпр. *Етшиоџанин, Холанђанин, Швеђанин*). Моциони корелатив у РСЈ доследно се деривира суфиксом *-ка*. С друге стране, грађа ексцерпирана из РМС показује да се у творби етника овим суфиксом успостављају два творбена модела.

3.5.2. **-јанин : -ка**

РМС (22 моциона пара): *Америчанин – Америчанка; Афричанин – Афричанка;*

Банаћанин – Банаћанка; Беоџраћанин – Беоџраћанка; Буковичанин – Буковичанка; Војвођанин – Војвођанка; Гачанин – Гачанка; Ђаковчанин – Ђаковчанка; Евроџанин – Евроџанка; Зећанин – Зећанка; Јајчанин – Јајчанка; Личанин – Личанка; Млечанин – Млечанка; Неретшјанин – Неретшјанка; Новљанин – Новљанка; Норвежанин – Норвежанка; Ријечанин – Ријечанка; Ришњанин – Ришњанка; Субоџичанин – Субоџичанка; Тимочанин – Тимочанка; Тишџраћанин – Тишџраћанка; Травничанин – Травничанка.

РСЈ (11 моционих парова): *Арабљанин – Арабљанка; Банаћанин – Банаћанка; Беоџраћанин – Беоџраћанка; Војвођанин – Војвођанка; Евроџанин – Евроџанка; Еџићанин – Еџићанка; Млечанин – Млечанка; Пожежанин – Пожежанка; Солуњанин – Солуњанка; Холанђанин – Холанђанка; Швеђанин – Швеђанка.*

3.5.3. Женске корелативе у РМС не налазимо за 13 мушких етника који су деривирани суфиксом *-јанин*: *Аџарјанин, Ађанин, Арабљанин, Беоћанин, Бошњанин, Вишанин, Вршчанин, Етшиоџанин, Парижанин, Семићанин, Србљанин, Холанђанин, Хрваћанин*; док се у РСЈ доследно наводи облик женског рода на *-ка* за свих 11 мушких етника¹⁹.

3.5.4. **-јанин : -киња**

РМС (2 моциона пара): *Личанин – Личкиња; Перашијанин – Перашкиња.*

17 Облици *Неретшванин* и *Неретшјанин* изједначавају се у оквиру исте одреднице у РМС, а Клајн (2003: 92) истиче да је облик *Неретшванин* „данас свакако чешћи“ него *Неретшјанин*. Правопис МС бележи само облике *Неретшјанин* и *Неретшјанка* (Пеншкан и др. 2010: 388). Будући да се оба облика спомињу у речничкој грађи и да се разликују по суфиксу којим се деривирају, ми смо их у раду посматрали засебно, у оквиру два творбена модела.

18 Суфикс *-анин* у овом примеру додаје се на измењену основу; претпоставља се да је облик аналошки успостављен према облику *Мачванин* (исп. Клајн 2003: 93).

19 Напомињемо да од 13 мушких етника, за које се у РМС не даје женски корелатив, чак 11 лексема РСЈ уопште не бележи.

3.6.1. Сложени суфикс *-чанин* несумњиво је постао од првобитног суфикса *-јанин*, али у вези са проблемом његовог развоја постоје у српској дериватолигији две хипотезе. Прва: да је добијен од суфикса *-јанин* када се основа завршавала сугласником *-к* или *-ц* (нпр. *Личанин*, *Ријечанин*, *Шайчанин*), при чему се примери *Прилејчанин*, *Краљевчанин* сматрају аналошким (Ђорић, према Клајн 2003: 94). Друга хипотеза заснива се на идеји о доследној контаминацији²⁰ суфикса *-ац* и *-јанин*, тако што је на већ постојећи облик етника на *-ац* накнадно додат суфикс *-јанин*. Тако Стевановић (1981: 497–498) сматра да је облик *Дубровчанин* морао постати од првобитног етника *Дубровац*, а *Краљевчанин* од првобитног *Краљевац*. У раду ћемо међу етнике деривирание суфиксом *-чанин* сврстати само неколике случајеве код којих се творбена основа не завршава сугласником *-к* или *-ц*. Завршетак основе на *-к*, односно *-ц* сугерисаће нам да говоримо о деривацији етника суфиксом *-јанин*.

У грађи ексцерпираној из РМС издвојила су се 3 мушка етника деривираниа суфиксом *-чанин*, док РСЈ бележи 2 етника деривираниа овим суфиксом. Према мушком етнику на *-чанин* женски облици деривирају се суфиксом *-ка*, што указује на постојање једног творбеног модела.

3.6.2. *-чанин* : *-ка*

РМС (3 моциона пара): *Дубровчанин* – *Дубровчанка*; *Загрејчанин* – *Загрејчанка*; *Шибенчанин* – *Шибенчанка*.

3.7.1. Као мање продуктивни суфикси за творбу етника у оба речника издвајају се *-(j)ак*, *-ез*, *-лија* и сл., док су нетипични²¹ суфикси *-ан* (*Американ*²²), *-аи* (*Азијаи*), *-аиш* (*Шајкаиш*), *-ељ* (*Бокелј*) итд. За мање продуктивне суфиксе нећемо наводити уобичајене творбене моделе, будући да за већину поменутих суфикса у нашој грађи налазимо веома мали број потврда моционих парњака.

3.7.2. Према Бабићу (1986: 91), суфикс *-(j)ак* није продуктиван у творби етника, а настали облици застаревају или добијају специфично значење. Овим суфиксом творе се углавном називи за становнике босанских градова (Клајн 2003: 33): у РМС – *Гламочак*, *Тузлак*, *Брчак*, *Крешевљак*, *Травњак*²³, *Дувњак*, док наша грађа из РМС бележи и облике чија мотивна реч није босански град: *Бошњак* (и у РСЈ), *Скојљак*, *Србљак* и *Турак*²⁴. Деривација женских корелатива не указује на доследну употребу неког моционог суфикса (забележени су само облици женског рода *Бошњакиња* и *Туркиња*).

3.7.3. Ексцерпирана грађа бележи 6 мушких етника деривираних суфиксом турског порекла *-лија*²⁵ и то: *Бечлија* (у оба речника), *Нишлија*, *Парижлија* (и *Паризлија*), *Санџаклија*, *Сарајлија* и *Шамлија*. Женски корелативи се творе доследно суфиксом *-ка*.

20 Под *доследном контаминацијом* подразумевамо тврдњу дериватолога да је суфикс *-чанин* у свим облицима у којима га налазимо добијен фонетским путем, односно контаминацијом суфикса *-ац* и *-јанин* (в. Стевановић 1981: 497–498).

21 Нетипичним суфиксима за творбу етника сматрамо оне који у нашој грађи имају само једну потврду.

22 Квалификатор ове лексеме у РМС упућује на покрајинску лексему.

23 Ову одредницу РМС дефинише другим обликом етника – *Травничанин*, што би могло указивати на надређени нормативни статус другог облика.

24 Облике *Србљак* и *Турак* РМС упућује на устаљеније *Србин* и *Турчин*.

25 Више о суфиксу *-лија* у творби етника в. у Радић 1999.

3.7.4. Суфикс италијанског порекла *-ез* (Клајн 2003: 262) твори само три етника из наше грађе *Кинез* (РСЈ), *Албанез* и *Холандез*²⁶ (РМС). Једини облик женског корелатива јесте облик *Кинескиња* забележен само у РСЈ.

3.8.1. У коришћеном материјалу издвојили су се и тзв. немотивисани²⁷ етници, према којима се женски корелативи деривирају према следећим творбеним моделима:

3.8.2. **-ø : -ка**

РМС (6 моционих парова): *Јевреј – Јеврејка; Јелин – Јелинка; Румун – Румунка; Словен – Словенка; Циџан – Циџанка; Шийшар – Шийшарка.*

РСЈ (6 моционих парова): *Герман – Германка; Еским – Ескимка; Јевреј – Јеврејка; Румун – Румунка; Словен – Словенка; Хебреј – Хебрејка; Цинцар – Цинцарка.*

3.8.3. **-ø : -ица**

РМС (2 моциона пара): *Мађар – Мађарица; Хрват – Хрватица.*

РСЈ (3 моциона пара): *Мађар – Мађарица; Хрваџ – Хрваџица; Шваба – Швабица.*

3.8.4. **-ø : -киња**

РМС (2 моциона пара): *Рус – Рускиња; Чивуџ – Чивуџкиња.*

РСЈ (5 моционих парова): *Енџлез – Енџлескиња; Ром – Ромкиња; Рус – Рускиња; Француз – Францускиња; Чивуџ – Чивуџкиња.*

3.8.5. **-ø : -иња**

РМС и РСЈ (3 моциона пара): *Грк – Гркиња; Влах – Влахиња; Чех – Чехиња.*

4. Неки лексиколози (исп. Гортан-Премк 2004: 21–22) сврставају етнике у групу речи које имају само способност именовања, али не и способност означавања. Тако *Војвођанин*, сматра Драгићевић (2010: 102–103) „именује човека из Војводине, али ништа не означава“. Међутим, у посматраном корпусу налазимо и лексеми којима се начелно означава етничка припадност, али је њихово значење модификовано (нпр. *Србекања, Србенда* „аугм. и пеј. од Србин“). На значење оваквих лексема може указивати квалификатор субјективне оцене (нпр. *поџрд., пеј., хий.* и сл.) или лексикографска дефиниција. Семантичка модификација на творбеном плану постиже се карактеристичним суфиксима (тзв. суфикси субјективне оцене) и, без обзира на то што творбена основа носи семантичку компоненту етничке припадности, суфикс је тај који лексеми даје другачију конотацију (исп. *Немац : Немчина; Турчин : Туркесина* итд.). У грађи коју смо ексцерпирали из РМС уочава се 27 лексема деривираних неким од суфикса *-че, -(ч)ић, -чина, -екања, -есина, -ејина, -ијина, -урина* и сл., који уносе у значење етника компоненту деминутивно-хипокористичког или пејоративно-аугментивног значења.

Наведене творенице нисмо укључили у творбену анализу, што значи да их нисмо посматрали са становишта моћије и нисмо узимали у обзир продуктивност суфикса којима се деривирају. Ове лексеми, такође, нисмо класификовали ни у творбене моделе као остале етнике.

5. На основу творбено-семантичке анализе речничке грађе, можемо закључити да је суфиксација најпродуктивнији творбени начин којим се деривирају етници у савременом српском језику, док се као мање продуктивни начини уоча-

26 РМС облике *Албанез* и *Холандез* упућује на обичније *Албанац* и *Холанђанин*.

27 Немотивисаним речима се у српској дериватологији сматрају оне које су деривирани нултим суфиксом (-ø) (Ђорић 1982: 108–109).

вају сложено-суфиксална творба (*Новопазарац, Црногорац*) и творба префиксацијом (само у РСЈ: *Англоамериканца, Афроазијац*).

Творба суфиксацијом указује на постојање неколико творбених модела, у зависности од суфикса којим се творе мушки етници и њихови женски корелативи: **-ац : -ка** (*Израелац – Израелка*), **-ац : -ица** (*Немац – Немеца*), **-ац : -киња** (*Швајцарац – Швајцаркиња*), **-анац : -ка** (*Американца – Американка*), **-инац : -ка** (*Шумадинац – Шумадинка*), **-инац : -киња** (*Леванџинац – Леванџикиња*), **-ејац : -ка** (*Европејац – Европејка*); **-ин : -ка** (*Бугарин – Бугарка*); **-ин : -киња** (*Србин – Српкиња*), **-анин : -ка** (*Бачванин – Бачванка*), **-јанин : -ка** (*Београђанин – Београђанка*), **-јанин : -киња** (*Перашићанин – Перашкиња*), **-чанин : -ка** (*Дубровчанин – Дубровчанка*); **-о : -ка** (*Румун – Румунка*), **-о : -ица** (*Мађар – Мађарица*), **-о : -киња** (*Рус – Русиња*), **-о : -иња** (*Чех – Чехиња*). Наша грађа показује да су мање продуктивни суфикси у творби етника *-(j)ак* (*Бошњак, Скопљак*), *-ез* (*Кинез, Холандез*), *-лија* (*Бечлија, Нишлија*), а као нетипичне грађа бележи суфиксе *-ан* (*Американ*), *-аи* (*Азијаи*), *-аи* (*Шајкаи*), *-ељ* (*Бокељ*) итд. На основу речничке грађе запажамо да је најпродуктивнији суфикс у деривацији мушких етника суфикс *-јанин*, а у творби женских корелатива – моциони суфикс *-ка*. Можемо приметити да речничка грађа недоследно бележи називе за становника каквог насељеног места, или пак припадника каквог народа и сл. Сматрамо да је задатак дескриптивне лексикографије доследно бележење начина на који се образују творенице из класе етника, као и успостављање нормативних модела према којима ће се етници доследно и системски творити у српском језику.

Литература и извори

- Бабић 1986: S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku (nacrt za gramatiku)*, Zagreb: JAZU – Nakladni zavod Globus, 2002.
- Барић и др. 1997²: E. Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, II. promijenjeno izdanje, Zagreb: Školska knjiga, 1997.
- Белић 2000: А. Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик. II. Наука о грађењу речи, у: Универзитетска предавања из савременог српскохрватског језика*, Изабрана дела Александра Белића, XIV том, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2000, 93–215.
- Гортан Премк 2004: Д. Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.
- Драгићевић 2010: Р. Драгићевић, *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010.
- Јелић 2010: М. Јелић, *Етници и китејници у Војводини*, Сомбор: Педагошки факултет у Сомбору, 2010.
- Клајн 2003: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Друзи гео, Суфиксација и конверзија*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска, 2003.
- Маретић 1963³: Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Treće izdanje. Zagreb: Matica hrvatska, 1963.
- Пешикан 1958: М. Пешикан, О грађењу имена становника у односу на имена земаља и места, *Наш језик*, IX, св. 5–6, Београд: Институт за српски језик САНУ, 1958, 196–205.
- Пешикан и др. 2010: М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурица, *Правопис српскога језика*, Нови Сад: Матица српска – Будућност, 2010.

- Радић 1999: П. Радић, Суфикс *-лија* у грађењу имена становника од имена места или области, *Јужнословенски филолоџ*, LV, Београд: Институт за српски језик САНУ, 1999, 47–66.
- РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Загреб, 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I –XVIII, Београд: САНУ, 1959–.
- РСЈ: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.
- Симеон 1969: R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb: Matica hrvatska, 1969.
- Скок 1953–1954: P. Skok, *Tvorba imena stanovnika od imena naselja i oblasti*, *Jezik*, II, br. 3, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1953–1954, 65–69.
- Скок 1971: P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knjiga prva, A – J*, Zagreb: JAZU, 1971.
- Станојчић, Поповић 2008²: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Грамађика српског језика за гимназије и средње школе*, Једанаесто, прерађено издање, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2008.
- Стевановић 1981⁴: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (Грамађички системи и књижевнојезичка норма) I*, Четврто издање, Београд: Научна књига, 1981.
- Ђорић 1982: Б. Ђорић, *Моциони суфикси у српскохрватском језику*, Београд: Филолошки факултет, 1982.
- Храсте 1952: М. Hraste, *O izvođenju etnika od geografskih imena*, *Jezik*, I, br. 1, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1952, 21–24.

FORMATIONAL AND SEMANTIC ANALYSES OF SOME NOUNS DENOTING ETHNICITY IN SERBIAN LANGUAGE

Summary

The paper is dealing with the formational and semantic analysis of the nouns meaning ethnicity in Serbian language. In linguistics *ethnicity* is a word denoting country, city or region citizen. This research, based on the material excerpted from the two of MS dictionaries and also from the SANU dictionary, aims to describe methods in derivation of these words in Serbian language, as well as to confirm suffication as the most common one. Accordingly, the paper also presents the most productive suffices which derivate masculine and feminine gender-pairs.

Ivana Marinković, Jovana Jovanović